

Janet Cardiff and George Bures Miller, 'The Instrument of Troubled Dreams', 2018, installatiezicht de Oude Kerk Amsterdam
© foto G.J. van Rooij

Janet Cardiff en George Bures Miller in de Oude Kerk in Amsterdam

Ontdekkingstocht op een melotron

De kilte van eeuwen sijpelt gestaag uit de stenen van de Oude Kerk in hartje Amsterdam. Het is een onbewogen soort kou, die zich langzaam maar zeker van elke bezoeker meester maakt. Trek altijd een warme jas aan, als je de tentoonstellingen in de Oude Kerk bezoekt. Maar deze keer is het een verloren strijd, zelfs mét jas. En dat komt door het geluidskunstwerk van de Canadese kunstenaars Janet Cardiff en George Bures Miller. Dat houdt bezoekers gekluisterd, luisterend, tot de kou langzaam maar zeker bezit van ze neemt. Je vergeet de kou. Je kunt klanken ontlocken aan een soort synthesizer, een orgel dat in het koor staat opgesteld. Elke toets laat een geluidsfragment horen. En zo sampel je als amateur-organist een geluidslandschap te voorschijn.

Als je de toetsen met het label vocal beroert, klinkt de stem van Cardiff. Ze schetst flarden van dystopische avonturen, verhaalt van een ruwe bootreis of een angstig onderduiken achter een paneel. De toetsen in de buurt van die vocals leveren de geluidseffecten bij die fragmenten. Maar het mooie is, dat in dat voorgeschreven format de totale vrijheid

heerst. Het geluid van een grootzeil dat opbult onder een windvlaag kun je laten volgen op een metaalhelder miauwkje. Het ongena-dige geluid van marcherende laarzen kun je verzachten met het troostende geluid van een murmelend beekje.

Het instrument is een nagebouwde melotron, een keyboardinstrument uit de jaren zestig. Elk van de in totaal 72 toetsen zet een magnetische geluidsband in werking. De kunstenaars namen geluiden op of verzamelden ze in de loop van de jaren, gestaag bouwend aan een geluidsarchief. Het instrument is een ontdekkingsreis. Als je het instrument als een piano bespeelt, duikelen de haastig afgebroken geluidsfragmenten over elkaar heen. Maar neem je de tijd, sla je een toets zo lang aan tot de zachte vrouwenstem is uitgepraat, of een cellofragment heeft geduurd tot de laatste toon, tot een Nepalees nonnenkoortje heeft gegalmd, neemt het gevoel toe voor de mogelijkheden.

Associaties

Geraas van helikopters los je op in hemels gezang, of in het verontrustende verhaal van een wereld die ondergelopen is. De benauwdheid in het fragment krijgt extra dramatiek door een donderbui. De mogelijkheden zijn eindeloos. En hoe langer je de toetsen beroert, hoe beter je het instrumentarium leert kennen. Als ik begin met spelen is de kerk nagenoeg leeg. Als ik een half uur later uit een trance ontwaak, zit er een klein publiek mee te luisteren naar de klanken die door het koor tuimelen.

Elke kunstenaar die wordt uitgenodigd om te exposeren in de Oude Kerk, krijgt vooraleerst dat gebouw en zijn geschiedenis in de schoot geworpen. Ook Cardiff en Miller spelen ermee. De naam Sweelinck valt. Deze componist werd begraven in de Oude Kerk. Een van de geluidsoptnames is ingespeeld door de organist van de kerk. Maar het gaat veel verder: de associaties met water – Amsterdam ligt onder de zeespiegel – zijn veelvuldig. Het beeld van een slavenschip vormt zich in je brein. En je moet denken aan recenter gebeurtenissen: aan de Middellandse Zee en de vluchtelingen die haar per boot oversteken in benauwde omstandigheden.

De geluiden roepen associaties op, krachtiger dan beelden dat kunnen. De synapsen in

Janet Cardiff and George Bures Miller, 'The Instrument of Troubled Dreams', 2018, installatiezicht de Oude Kerk Amsterdam
© foto G.J. van Rooij

ons brein toveren instant verhaallijnen te voorschijn, vrijelijk associërend. Cardiff en Miller werken al jaren aan een spectaculair oeuvre, site-specifieke installaties met geluid, die zich gedragen als films zonder beelden. Voor het eerst imponeerden ze de wereld tijdens de Biënnale van Venetië, waar ze in 2001 het Canadese paviljoen verbouwden tot minuscuul bioscoopzaaltje. Het klonk alsof iemand achter je veel te hard fluisterde en luidruchtig popcorn zat te eten. Keek je achterom, dan bleek de persoon achter je totaal onschuldig. Het was een ontregelend spel met geluid.

Meestal is het een kwestie van ademloos luisteren en ondergaan. Zo actief als nu in de Oude Kerk was hun werk nog niet eerder. Dat je nu zelf aan de knoppen zit, zorgt voor

een extra laagje verbondenheid. Want wat je hoort, is deels het gevolg van je eigen handelen. Wie zijn oren aan Cardiff en Miller toevertrouwt, krijgt het gevoel dat de kunstenaars stilletjes achter je komen staan. Om dan ooverdovend te fluisteren of fluweelzacht te schreeuwen. Hun geluidskunst omarmt je en laat je nooit meer gaan. Opkruipende kiltens doen daar niets aan af.

Machteld LEIJ

'The Instrument of Troubled Dreams' Janet Cardiff & George Bures Miller tot 29 april 2019 in de Oude Kerk, Oudekerksplein 23, Amsterdam, NL. Open ma-za van 10-18 u., zo van 13-17 u. www.oudekerk.nl

'Even if it's Jazz or the Quiet Storm' in Nest Den Haag

Quiet jazz

Voortschrijdende technologische ontwikkelingen jagen maatschappelijke onrust aan. En ze vormen de vruchtbare bodem voor gure sciencefictiondromen over een nabije toekomst waarin de mens overbodig is geworden. Terwijl voor- en tegenstanders van die onstuitbare ontwikkelingen over elkaar heen buitelen, heerst in Nest, Den Haag de rust zelve. En dat terwijl de kunstwerken van de expositie 'Even if it's Jazz or the Quiet Storm' op artefacten lijken die pardoes uit een futuristische parallelle wereld in het hier en nu zijn beland. Ze doen vertrouwd aan maar tegelijkertijd onttrekken ze zich aan al je verwachtingen.

Machteld LEIJ

Zoals Evita Vasiljeva's cirkels van glanzend metaal, met een lamp en een teller. Ze lijken wel een machine. Het metaal glanst, de cirkel is onderbroken. De cijfers van de teller lezen als een woord: 3939, omgekeerd staat er bebe. Maar kijk nog even goed, en dan valt op dat die eerst zo glossy ogende ring is gemaakt van beton. Het metaal dat flink geroest blijkt, fungeert als mal. Het hele ding ziet er bij nadere inspectie behoorlijk doe-het-zelf uit. Net zo misleidend is de tl-buis perfectie van Nicola Arthens 'Avenida Progreso (y Union)'. De buizen lijken industrieel en strak, maar als je dichterbij komt, springen onregelmatigheden, bobbel, subtiele verdikkingen in het oog. Alsof de glasblazer die de buizen maakte, een stevige kater had.

Vertrouwd, maar vreemd, dat zijn de werken van deze tentoonstelling, met als klapstuk de

douche van Dan Walwin. De douchekop hangt buiten en laat het water plompverloren kletteren op de tegels bij de ingang van Nest. En dat kleed, middenin de ruimte? Een doolhofpatroon in rode lijnen loopt door tot op de vloer. Hondenpootjes, maar zonder bijbehorende hond, liggen in ontspannen houdingen op het kleed. We bevinden ons in een huis, maar de wetten van het alledaagse zijn losgelaten. Wat modern lijkt, probeert dat expliciet niet te zijn. Rubén Grilo hing gezellige peertjes in groepjes van drie of vier tussen de tl-buizen aan het plafond. Die peertjes moeten ouderwets aandoen, want alleen dan kopen we ze voor onze huiskamers. Toch is hun led-techniek geavanceerd, er is niets gezelligs aan. Ze branden met de felheid die niet onderdoet voor het zakelijke licht van de tl-buizen die de ruimte doorgaans verlichten.

Machinale schoonheid

Deze expositie gaat om individuele stemmen en om de relaties van de werken onderling, geven gastcuratoren Vincent van Velzen en Dan Walwin hun publiek mee – doorwrochte curatorenstatements lieten ze achterwege. Er is vooral de kunst, die alles zelf moet doen. En dat gebeurt ook. Want die kunst, die glossy aandoet, met een machine-esthetiek, lijkt het dagelijks leven te spiegelen, maar dan vervormd. Er hangt een machine-object aan de muur van Magali Reus. Het apparaat werkt niet, het is een abstrahering van een kalender. Maar de gedachte blijft spelen, dat als je het ding in een stopcontact zou pluggen, het kunstwerk zou gaan draaien, kraken, stomen misschien zelfs, als een prototype van een tijdmachine. Maar er gebeurt niets, alles blijft rustig.

Reus won een aantal jaar geleden de Prix de Rome met haar fantastische machines die een haakje naar de werkelijkheid houden. Een vergelijkbare glanzende machinale schoonheid herken je in het werk van Nicholas Riis en Hanae Wilke. Riis maakte een designmachine

met textiel en materiaal dat zo uit de werkplaats van een hypermoderne prothesemaker lijkt te komen. Die gekke mix van hightech materialen en tactiele vormen is een bulk van tegenstrijdigheden die heel aantrekkelijk oogt.

Deze generatie van kunstenaars die moeiteloos thuis is in de machine-esthetiek van nu, krijgt ter plekke tegengewicht van kunstenaars die oeroude media niet schuwen. Aline Bouvy laat keramische pizza's balanceren in het luchtledige. Maar in plaats van tonijn of salami bestrooit ze met een aorta, een uitgeholde borst, een vreemd geplooid stukje vlees dat aan een vagina doet denken. Keramiek is ouder dan welke computer ook, toch sluit haar spel van vervreemding en herkenbaarheid naadloos aan op dat van haar mede-exposanten.

In de tekening die Kareem Lotfy op een kindle maakte, houden oude en nieuwe media elkaar perfect in de houdgreep. Per definitie ongeschikt voor persoonlijke noten, heeft hij

een apparaat gehackt om zo toch zijn eigen expressie te laten gelden. De techniek schrijdt voort, maar toch willen we tijdens dat proces niet zomaar onze autonomie opgeven. En dus blijft altijd een menselijk residu zichtbaar, in ieder geval in Nest.

Gek eigenlijk dat deze expositie nauwelijks thema's wil claimen. Maar het werkt wel goed. In Nest vertrouwen de curatoren niet op hun eigen algemene ontwikkeling, maar op die van hun publiek en op de kunst. En dat is best een verademing.

'Even if it's Jazz or the Quiet Storm' tot 27 januari in Nest, De Constant Rebecqueplein 20B, Den Haag, NL. Open do-vr van 14-20 u., za-zo 14-18 u. www.nestruimte.nl

Nicholas Riis, 'Durachew', 2018 © foto Rik Komaromi

